

Bulletin european

Anul VIII, N. 79

Mai 1981

Noi Tracii

Fondator: Prof. Dr. Josif Constantin Drăgan

DECEBALUS PREACINSTITUL

Vasile Bologa

În urma lucrărilor de cercetare arheologică executate în anul 1954, pe Dealul Cetății, de la Grădiștea Muncelului (antica Sarmizegetusa Regia), printre alte mărturii materiale ale civilizației dacice, au fost descoperite câteva bucăți dintr-un mare vas de lut ars. Pe bucățile păstrate din acest vas, este prezentă celebra inscripție epigrafică, formată din două ștampile în cartuș, cu caractere latine răsturnate, pe care se citește: “DECEBALUS” și respectiv “PERSCORILO”.

Interpretările date până în prezent acestei inscripții de către istoricii și lingviștii care au încercat s-o traducă, sau să-i descifreze semnificația, pot fi grupate astfel:

- Interpretarea, cea mai cunoscută, dată de C. Daicoviciu (1955 și 1960) și acceptată ulterior de Vl. Georgiev (1957), H. Daicoviciu (1968) și I. Glodariu (1974), care traduce “DECEBALUS PERSCORILO” prin : “Decebalus fiul lui Scorilo”, considerând totodată că inscripția nu are caracter sacru, reprezentând primul text cunoscut scris în limba dacică, cu litere latine.

- Alte interpretări, ce susțin caracterul latin al inscripției și-i dau alte semnificații, unele presupunând că vasul era utilizat cu scopuri religioase:

- “Decebalus sclav (puer) al lui Scorilo” (V. Hanga - 1955).

- este vorba de doi simpli olari, care și-au pus fiecare ștampilele (V. Pisani - 1961).

- “ (Atelierul regelui) Decebal. Prin Scorilo (a fost lucrat vasul)” (K. Horedt - 1973).

- “Decebal (l-a făcut) prin Scorilo” (I.H. Crișan, 1976).

- “Decebal, în numele lui Scorilo, care dedică (consacră) vasul” (I. Ionescu - 1978).

Rezultă că toate interpretările de până acum s-au limitat la explica-rea semnificației semantice a particulei “PER” situată înaintea numelui “SCORILO”, care corespunde numelui unui rege dac, care a trăit în perioada 28/29 - 68/69 e.n., predecesor sau poate frate al lui Duras-Diurpaneus.

Pe de altă parte, deși inscripția epigrafică păstrată este constituită din două ștampile, în cartuș, separate, pe una citindu-se, în caractere latine, răsturnate “DECEBALUS”, iar pe cealaltă “PERSCORILO”, fără ca între literele R și S din cuvântul “SCORILO” să existe un interval mai larg decât între celelalte litere, toți cercetătorii consideră că inscripția este formată din trei cuvinte separate “DECEBALUS”, “PER” și “SCORILO”:

Căutând să dăm o nouă interpretare inscripției, am încercat să stabilim înțelesul și originea tuturor cuvintelor, considerând inscripția formată din două cuvinte “DECEBALUS” și “PERSCORILO”; ultimul fiind un cuvânt compus (prepoziția per + numele Scorilo).

Astfel căutând să explicăm etimologia și semnificația numelui Scorilo, presupunând că acesta face parte din fondul comun străvechi (indoeuropean sau poate chiar preindoeuropean) atât al limbii traco-dacice, cât și al limbii latine, ne-am oprit asupra termenului latin “scurra”, care în Roma imperială însemna: *bufon, leneș, parazit, inactiv, trândav, filfizon* (A. Blaise - 1954; E. Gaffiot - 1963 și H. Goelzer - 1975), dar inițial, în latina veche, cuvântul avea un sens diametral opus desemnând: “*omul cinstit, curat, spiritual și învățat*” (La Grande Encyclopédie Larousse, tome 9). Termenul latin *scurra* este considerat de lingviști, de origine străveche, presupunându-se că provine din limba etruscă.

În acest context merită a fi menționat faptul că în câteva vechi texte irlandeze, bufonul era echivalent preotului celt - druidul (J. Chevalier, A. Gheerbaut - 1961) ai căror arbori îndrăgiți erau stejarul și scorușul (D. Berciu - 1970).

Acceptând etimologia propusă de noi, Scorilo ar putea însemna: *cinstit, spiritual, curat, luminat*; conchizând, că în limba traco-dacică cuvântul Scorilo, format pe seama unei rădăcini comune străvechi, și-a menținut sensul inițial, primitiv, corespunzător termenului din latina veche “scurra”. De altfel și numele Decebalus socotit drept cuvânt compus “*Deké + balos*” are sensuri asemănătoare: “*Deké*” corespunde termenilor “*dokimos*” și “*doxa*” din limba greacă și termenilor latini “*deceo*”, “*decus*”, care își au originea în rădăcina indoeuropeană “*dek*” care înseamnă *a lua, a întâmpina, a onora*; “*balos*” fiind considerat a proveni din termenul indoeuropean “*bala*” sau “*bel*”, care are înțelesul de puternic (I. Valaori - 1925), (I.I. Russu - 1958).

Privind particula “PER”, care pe inscripția de pe vas. apare nedespărțită de numele “SCORILO”, considerăm necesar să-i propunem o nouă interpretare, având în vedere multiplele sensuri care le are aceasta în limba latină, ținând seama totodată și de interpretarea dată de noi numelui Scorilo, căruia îi apare ca prepoziție.

Astfel, presupunem că, în contextul întregii inscripții cunoscute, particula *per* este o prepoziție adjectivală, folosită pentru a marca perfecțiunea, exprimând superlativul absolut (A. Ernout, A. Meillet - 1959), cum este utilizată deseori, în forme populare și familiare întâlnite în textele vestitului orator și filosof roman Marcus Tullius Cicero, ca de exemplu: “*perfacilis*” = ușor de la început până la sfârșit, foarte ușor; “*perbene*”; “*perlongus*” și chiar “*permaximus*”; “*perminimus*”; “*peroptimus*” etc...

Rezultă că inscripției epigrafice “DECEBALUS PERSCORILO” i s-ar putea da interpretarea de “Decebal cel preacinstit” sau “Decebal Preacinstitul” (Preacuratul, Preaspiritualul, Preadeșteptul, Preailuminatul, Preaînvățatul...), aflându-ne astfel în prezența unui supranume asociat numelui Decebal.

Este remarcabil de menționat faptul că numele Scorilo s-a mai păstrat încă în toponimia din munții Banatului și în onomastica din Maramureș. Astfel în partea de răsărit a Muntelui Mic, din masivul Tarcu-Godeanu, se cunosc toponimele: Piatra (sau Cleanța) lui Scorilă, Radu Scorilii și Valea lui Scorilă (M. Bizerea - 1975).

Intr-un document medieval maramureșean, datând din anul 1385, cuprins în vestita colecție de diplome a acad. I. Mihalyi de Apșa (1900) se arată că: “nobilii cu nume Sandru, Michail, Alexa și Nicoară, de bună voie și nesiliți au dat o parte din moștenirea părintească de la Vișeu de Jos, Sieu, Botiza și Sarul lui Dan surorilor lor Scora, Baba și Margareta”. Păstrarea numelui Scorilă în graiul Românilor maramureșeni este menționată și de prof. R. Vulpe, care în timpul unei certe între copii a remarcat expresia: “ce te ții așa mare, parcă ai fi tu Scorilă”.

În sprijinul ipotezei noastre privind interpretarea inscripției “DECEBALUS PERSCORILO”, ca “Decebal Preacinstitul” (...), vine de altfel remarca făcută acum peste 80 de ani de lingvistul german P. Kretschmer (1896), care ocupându-se de limba Traco-Dacilor arăta că: “numele compuse ale Grecilor, Celților, Germanilor, Slavilor, Sciților și Perșilor vorbesc numai de glorie și putere, de luptă și biruință, de curaj și cuminenie; trebuie deci în general să căutăm în aceeași direcție semnificativă numele trace formate exact la fel”.

Considerentele menționate, precum și observațiile prof. I.I. Russu (1959), potrivit cărora în vechime antroponimele erau reprezentate prin noțiuni de ordin moral sau fizic, exprimând calități, dorințe ori speranțe, pe care oamenii societății primitive le puneau în numele ce-și dădeau, ori alegeau pentru progeniturile lor, respectiv atribuiau divinităților protectoare și binefăcătoare: forță, bravură, bunătate, grație, simpatie, curățenie, strălucire, distincție sufletească ori trupească etc... , au construit elementele metodologice care ne-au permis formularea unei interpretări a semnificației celebrei inscripții. Prezența unor corespondente ale numelui Scorilo în toponimia din Banat și în onomastica maramureșană pot reprezenta noi argumente, care vin să se adauge multitudinii de mărturii arheologice, documentare și etnologice, care atestă continuitatea de civilizație în cadrul spațiului carpato-danubiano-pontic.

TEZAURUL DACIC DE PE MAGURA SIMLEULUI

Vasile Vetișanu

În miazănoaptea pământului românesc, în nordul fabulos al țării se află străvechiul oraș al Șimleului-Silvaniei, cunoscut din timpurile cele mai vechi. Renumitul geograf al antichității, Ptolomeu, în lucrarea sa cu titlul *Indreptar geografic*, plasează aici, pe Măgura Șimleului, cetatea "Dacida-va", reluând informațiile înaintașului său Marinus din Tyr. Cetatea este situată de aceștia între Rucconium și Porolissum, satul Moigrad de astăzi, în partea de nord-vest a Crișanei. La sfârșitul secolului trecut, arheologul sălăjan Victor Russu, stabilea locul cetății și afirma: "Șimleul a fost un loc însemnat în antichitate". În primele decenii ale epocii noastre, șimleuanul dr. Emil Lobonțiu, poreclit în Șimleu. "Dacul", a descoperit pe Măgură, în locul numit "Coasta lui Damian", o ceașcă dacică de lut, oale cu ornamentică deosebită, specifică locului, iar în straturile de sub pământ a dat de o secure de piatră, o daltă mică de cuarț, toate provenind din lutul Crasnei.

Dincolo de toate descoperirile de mai sus, trebuie să reținem faptul că însăși rădăcina *șim* simbolizează leul. Există în zona Șimleului chiar familii cu numele Deleu. Pe o clădire din Șimleu, actualul spital al doctorului I. Pușcaș, se află efigia leului, simbolul vitejiei și al puterii de neînvins. Mărturiile istorice arată că Romanii n-au putut învinge decât târziu în aceste locuri, unde trăiau în vechime "Dacii liberi", luptători ca leii și ca smei, potrivit locului pe care se află "Cetatea Smeilor" de pe Măgură.

Există însă ceva mai deosebit aici la Șimleu, anume cele două tezaure de aur, unul descoperit în anul 1797 și care se află la Kunsthistorische Museum din Viena, iar celălalt, descoperit în 1898, se află la Muzeul Național din Budapesta, dar vor aparține totdeauna Șimleului și pământului acestuia. Asupra originii gotice sau dacice a tezaurelor s-au împărțit opiniile specialiștilor. Desigur, oficialii s-au grăbit să le declare ca fiind de origine gotică. La cererea baronului Banffy, poate cândva numele său a fost Banu, sălăjanul Petricaș Maurițiu, devenit și el în epocă Petri Móor, a scris o carte voluminoasă despre aceste ținuturi, arătând că tezaurele ar fi gotice și că ar fi aparținut regelui visigot Athanaric, care le-ar fi îngropat pe Măgura Șimleului, atunci când s-a retras. Iată însă că există și alte opinii pe care, fără a fi specialiști, nu le putem ocoli. Se știe că toți cercetătorii lumii geto-dace, de la Herodot și până astăzi, au susținut că Dacii se îndeletniceau cu lucrul pământului, trăind o viață rurală în davele lor. Erau buni cultivatori de viță de vie și pricepuți în prelucrarea metalelor prețioase, cunoscători ai olăritului. Având în vedere numai aces-

Țărani la lucru în viile de lângă Șimleu.

te elemente de referință, și urmărind colierul cel mare din primul tezaur de aur, cu 32 de piese, clește, foarfeci de tuns vie, scară, securi, brăzdar de plug, viță de vie etc. - ne dăm seama după simbolurile pe care le reprezintă că ele nu puteau aparține decât autohtonilor. Chiar și în recenta lucrare apărută, cu titlul *Tezaurul transilvane*, se arată că tezaurul ar fi forma de omagiu pe care aceiași autohtoni au dat-o regelui Athanaric, arătându-i astfel îndeletnicirile lor străvechi în acest colț de lume. În plus, Măgura era și o fortăreață naturală, unde Dacii se puteau îndeletnici în voie cu prelucrarea unor metale prețioase, având pe culmile înalte o liniște deplină. În fine, se mai știe că e greu de crezut că popoarele migratoare ar fi îngropat și ar fi lăsat ceea ce au mai de preț, adică tezaurul, pe care le folosesc în drumurile pe unde rătăcesc.

Desigur, așa cum arată și Székely Zoltán în studiul său *Tezaurul dacic de la Șimleu*, trebuie să căutăm originile acestui tezaur în pământul care l-a adăpostit. Așa spun și cei care răscolesc astăzi straturile de pământ ale Măgurii, de la Gavril Gal, Ioan Costelaș sau Florian Mocanu, la octogenarul Petre Borzescu, din Cehei, scriitorii locali Vasile Brezdeanu, Dumitru Corbeanu sau pasionatul cercetător al istoriei prof. Ioan Crâșmaru și toți șimleuanii care duc mai departe tradițiile lumii geto-dace în această "terra sacra" a lor, unde istoria locurilor trăiește prin oameni și "graiul pământului" vorbește istoriei.

IMITATII MONETARE DE TIP ARTEMIS-BENDIS SI DIONISOS HERACLES

Gabriel Iliescu

Este vorba de imitațiile traco-geto-dacice după celebrele tetradrachme grecești din Amphipolis și Thasos zise de “stil nou” și care reprezintă imaginile realităților de origine tracică îndepărtată: Artemis-Bendis și Dionisos Heracles (sec. I î.e.n.).

Aceste imitații de o frumusețe și de un interes artistic deosebit apar în moneda traco-dacică locală, după ce invazia spațiului economic tracic cu celebrele tetradrachme grecești originale reușește să rezolve criza argintului locală (Eugen Chirilă).

Se știe azi, că, în Dacia de exemplu, criza argintului din a doua fază a dezvoltării monetare duce la apariția monedelor tribale și unional tribale degradate din punct de vedere al procentajului de argint în aliajul monetar (mijlocul sec. II î.e.n.).

Este interesant de asemenea de semnalat că primele originale ale tetradrachmelor de tip “Macedonia Prima” sau Thasos de “stil nou”, influențează în general stilistica ultimelor monede dacice tribale care imită după ele, fie figura lui Artemis-Bendis fie figura lui Dionisos sau Heracles, fie numai motive decorative diverse (rozete, sigle, etc.).

Mai mult, se știe că moneda dacică tribală se încheie cu moneda de “tip Petelea” care pe avers imită figura lui Artemis-Bendis de pe tetradrachma din Amphipolis, sau Salonic, iar pe revers nu se înduplecă să renunțe încă, la călărețul dacic tradițional.

În faza a doua a acestei monede dacice intermediare între moneda dacică tribală și moneda dacică de tip roman apar și imitații de tip Artemis-Bendis în argint bun, foarte aproape de aliajul tetradrachmelor originale.

Dar numărul acestor imitații locale rămâne totuși mic față de miile de tetradrachme “Macedonia Prima” originale, care au circulat în Tracia și Dacia.

Cum se explică? Se știe că tetradrachmele “Macedonia Prima” sunt emise pe o perioadă scurtă de timp între 158-150 î.e.n.; deși ele vor circula chiar peste această dată, pe când tetradrachmele thasiene de tip Dionisos/Heracles zise de “tip nou” sunt emise începând chiar după 180 î.e.n. (M. Thompson, cit. de G. Le Rider în “Guide de Thassos”)

Cercetătoarea bulgară Gina Katzarova emite ipoteza că Thasienele cu sigla M și M barat cu o linie transversală sunt emise între 88-80 î.e.n. (E. Chirilă și G. Mihăescu op. cit., p. 27-28).

Indiferent care este epoca exactă în care sunt emise piesele Dionisos/Heracles, din compoziția tezaurelor mixte se constată că ele sunt adesea asociate cu denari republicani romani (I.B. Cătănicu, nota nr. 34).

Circulația monedelor "Macedonia Prima" încetează în momentul în care denarii republicani încep să cucerească piața balcanică, pe când tetradrachmele thasiene coexistă încă o perioadă lungă de timp cu moneda republicană.

Se constată o pătrundere sporită mult a tetradrachmelor thasiene față de cele macedonene.

În lumea traco-dacică pentru teritoriul românesc s-a studiat circulația acestor monede și se cunoaște harta răspândirii tezaurelor de acest gen (E. Chirilă și G. Mihăescu). Ioana Bogdan Cătănicu completează această hartă până în 1975, la care adaugă un tablou al răspândirii acestor monede în sudul Dunării (Bulgaria).

Așa cum afirmase anterior E. Chirilă, se poate ajunge la concluzia că există două zone la nordul Dunării în care pătrunde masiv moneda "Macedonia Prima" și cea thasiană de tip Dionisos/Heracles: prima în centrul Munteniei și a doua în sudul Transilvaniei, unde circulaseră monedele dacice de tip Vârteju București, în Muntenia și în Transilvania, tipurile Aiud-Cugir, Hunedoara și Petelea (I.B. Cătănicu).

Intr-un studiu recent asupra acestor monede C. Știrbu și C. Petolescu comentând un tezaur de monede thasiene descoperit la Belciugatele (Ilfov) subliniază că ele s-au descoperit într-o așezare geto-dacică și că aceste tetradrachme devin principalele monede ale comerțului înfloritor cu Tracia și Dacia *trecându-se în scurt timp și la imitarea lor* (R. Forrer, *Keltische Numismatik - Strassbourg 1908*, p. 226-227; B. Mitrea, *E.D. 10*, 1945, p. 71-72; *Const. Mosil, C.N.A.* 127-128, 1943 p.154).

De asemenea D. Tudor și Gh. Poenaru-Bordea subliniază că majoritatea descoperirilor de monede thasiene se grupează în limitele principale ale ariei de răspândire a monedelor geto-dacice.

Uneori se găsesc asociate cu monede dacice (Cojasca, Adâncă, Olteni, Stoenеști), alteori cu denari republicani romani (Alexandria, cu data celei mai recente monede - 75 î.e.n.); Sfințești (Teleorman) - 72 î.e.n.; Călărași (Ialomița) - 64 î.e.n.; Călinești (Teleorman) - 54 î.e.n.; Stăncuța (Brăila) - 52 î.e.n.; București-Colentina - 49 î.e.n.; Poroschia (Teleorman) - 39 î.e.n.; deci până după perioada Burebista.

Aceasta dovedește un paralelism în circulația ambelor categorii de monede, locul principal în relațiile de schimb era deținut de moneda dacică de tip roman (B. Mitrea, *S.C.N.*, 2, 1958, p. 190.)

Cum nu s-a făcut încă un studiu exhaustiv al monedelor dacice intermediare de tip Artemis-Bendis și Dionisos/Heracles este greu în actualul stadiu de cercetare de delimitat în mod precis monedele originale de copii și imitații locale.

1.

2.

3.

4.

5.

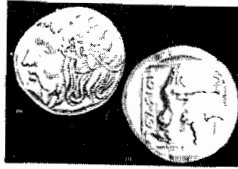
6.

7.

8.

9.

10.

32 A'

71.

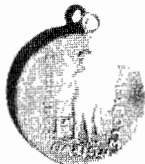
12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

32.

33.

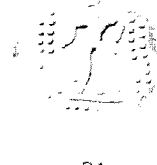
34.

35.

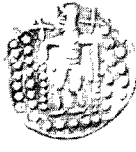
36.

37.

38.

39.

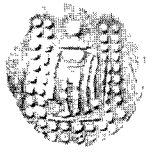
40.

41.

42.

43.

44.

45.

În perioada dintre cele două războaie mondiale cercetătorii bulgari, în 1924 și 1936 erau înclinați să vadă în special în imitațiile locale thasiene, imitații "celtice"; la fel cercetătorii celtizanți Pink, R. Forrer și recent K. Castelin.

E posibil ca unele triburi celtice din nord-vestul Transilvaniei ori din Panonia să fi trecut și ele la imitațiile de tip Dionisos/Heracles.

Ele sunt însă foarte puține, după cum o arată aria de răspândire a acestor tezaure care cuprind originalele și imitațiile acestora.

De altfel încă din timpul domniei lui Burebista Celții de est dispar din istorie asimilați fiind în majoritate în masa traco-geto-dacică, după exemplul Scordiscilor.

Este greu - subliniază și M. Cojocărescu - de făcut o delimitare exactă a imitațiilor thasiene de originale sau de copiile acestora foarte asemănătoare originalelor, fiind stabilite puține criterii.

E. Chirilă reluând pe V. Pârvan este de părere că *numărul imitațiilor este foarte mare*, incluzând în imitații și monedele mai mult sau mai puțin asemănătoare cu originalul, dar care prezintă: *grafia greșită a literelor* adesea terminate cu globule (litere globulate); *schematizarea corpului lui Heracles*; "*barbarizarea*" *capului lui Dionisos*.

M. Cojocărescu studiind unele din cele mai bogate tezaure din regiunea București unde s-au găsit și numeroase imitații dintre cele mai frumoase și reprezentative, sugerează să fim mai reticenți cu termenul de "imitații thasiene".

Stabilește și *un procent de 25% imitații thasiene*, ceea ce nu este neglijabil, ci doar prudent.

În așteptarea unui studiu complet al viitorului asupra imitațiilor thasiene, "pium desiderium" cum îl socotește E. Chirilă, am studiat prin amabilitatea lui M. Cojocărescu *imitațiile thasiene din expoziția numismatică din Bd. Magheru (București)*.

Aceste imitații extraordinar de interesante pentru studiu fac din moneda de tip Dionisos/Heracles una dintre cele mai frumoase monede dacice într-adevăr reprezentativă și caracteristică perioadei intermediare monetare, între moneda dacică tribală (cu călărețul dacic pe revers) și moneda dacică de tip roman, care invadează piața Daciei chiar înainte de perioada Burebista.

C. Stirbu și C. Petolescu afirmă ca și E. Chirilă că compararea tezaurelor de monede thasiene poate fi considerată ca metodă de cercetare interesantă pentru viitor.

Procedând pe această linie am găsit în catalogul de monede celtice al lui Karel Castelin multe tipuri monetare dacice de tip Artemis-Bendis și Dionisos/Heracles notate de acesta ca fiind găsite în "Siebenbürgen" ori "andere oder untere Donauländer" și care sunt considerate ca fiind "celtice", cum au mai fost considerate la începutul secolului acesta și de alți autori celtizanți ca Pink, Forrer, etc.

Ori în lumina noilor descoperiri de tezaure monetare de acest tip foarte numeroase în Tracia și Dacia, și foarte sărace în nord-vestul Transil-

vaniei și în Panonia, teritorii locuite de ultimii Celți de est în această perioadă de tranziție, credem că este o eroare să mai susținem atare ipoteză pe care o socotim depășită azi.

Suntem de părere că *imitațiile dacice de tip Dionisos/Heracles de stil geometric (extrastilizate), cu multitudinea de globule atât pe revers cât mai ales pe avers* reprezintă o *caracteristică* mai ales a imitațiilor geto-dacice, cum sugerează și Karel Castelin prezentând o monedă găsită în Dacia în ținutul locuit de vechii Daci” (fig. 42, 43).

De asemenea imitațiile thasiene găsite la Popești Leordeni și descrise către sfârșitul secolului trecut de Cezar Boliac în *Cronica Numismatică din Trompeta Carpaților între 1869 și 1872* atât cele cu *figura lui Dionisos redată cu un prognatism caracteristic* (fig. 30, 31), cât și *celebra “hexadrachmă”* (diam. 3,5 cm) *care în locul legendei “TASION” are cuvântul revelator la originea piesei, legenda: “TRAKON”, și care s-a găsit și pe alte exemplare astăzi răspândite prin diferite colecții și muzee din Occident* (Berliner Münz Katalog, 1888, No. 98, Fig. 26, Taf. III - 16, 33 și 15, 25; diam. 3,5 cm.) (fig. 22, 23).

Nu știm să se fi găsit până în prezent vreo imitație de acest fel pe care să fie scris de exemplu cuvântul “*Kelton*”! Aceasta constituie o dovadă sigură că aceste imitații nu sunt celtice, ci imitații locale traco-geto-dacice.

De asemenea pe o imitație thasiană găsită în 1941 la Măgurele pe Valea Teleajenului în legendă stă scris: “*KOTIOS HARAKTER*” “moneda lui Cotios” un nume trac caracteristic ca foarte răspândit și care a rezultat mai curând fantezia unui artist monetar traco-dac, deci ea nu ar reprezenta o tetradrachmă a regelui trac Cotys după cum presupunea Dinu Rosetti în 1942. Această imitație apare între figurile reproduse și de noi (fig. 24-25).

Mai subliniem de asemenea între tezaurele cu imitații thasiene din jurul Bucureștilor și *imitații thasiene care au figura lui Dionisos întoarsă la stânga* și poate chiar din față și cu dublu profil, care nu apare la nici una din imitațiile descrise de R. Forrer sau Karel Castelin și pe care noi le considerăm caracteristice imitațiilor dacice nord-dunărene (fig. 40-41). Artistul monetar să se fi inspirat de la moneda dacică tip “*Hunedoara*”?

De asemenea reversul unei imitații thasiene din seria noastră getică ne prezintă un *Heracles ultrastilizat cu mâinile cu câte cinci degete - ghiare lungi până la linia de sol* (fig. 29) care-i dă un aspect uluitor, coborât parcă din literatura științifico-fantastică și care nu mai este menționat pe alte imitații de tip Dionisos/Heracles din sudul Dunării ori din altă parte.

Să fie aceste imitații de tip Dionisos/Heracles numai imitații tracice sud-dunărene, cum sugerează recent unii cercetători și care au venit pe teritoriul Daciei împreună cu thasienele originale?

Ipoteza ni se pare neconvingătoare și când se va face un studiu exhaustiv al imitațiilor thasiene prin metoda comparativă a tezaurelor tracice sud-dunărene cu tezaurele geto-dacice nord-dunărene, realitatea va înceta să fie doar bănuită, ca în prezent, prin compararea imitațiilor doar

din jurul Bucureștilor cu studiul acestora prin filiera R. Forrer - K. Castelin.

Cronologia acestor imitații de tip Dionisos/Heracles extrastilizate trebuie să corespundă mai curând perioadei Burebista (70-44 î.e.n.) decât perioadei dinainte de acesta. Ele par să derive în imensa majoritate din emisiunile thasiene târzii care prezintă siglele M, M, H și HP, sigle care le găsim și pe imitațiile din prima fază, cu greșeli de litere și început de barbarizare a figurii lui Dionisos și siluetei lui Heracles.

Trebuie să fi trecut câteva decenii până ce în mod logic are loc procesul de extrastilizare a monedei de tip Dionisos/Heracles spre stilul geometrizant.

Pe câteva tipuri monetare din această fază târzie de extrastilizare întâlnim câteodată *aceeași siglă M'*, iar uneori această literă este *transformată în patru globule, care evident derivă stilistic tot din această siglă M sau H*; (fig. 33, 35 și 37) sunt exemple în cadrul aceleiași variante de imitație.

Stilizarea siluetei lui Heracles din linii drepte, globule suprapuse uneori, al căror număr și combinații stilistice variază de la o imitație la alta, cercuri concentrice pe gât sau în jurul trunchiului, *capul globulat înconjurat cu o coroană de raze din linii drepte sau coroană de globule; cap de pasăre cu cioc sau monstruos*; fantezia este fără frâu cu fiecare variantă monetară a fiecărei imitații în parte (fig. 27, 31, 41, 43 și 45.)

Pe avers frunzele de iederă din coroana lui Dionisos au tendința să se transforme în mici combinații de câte trei globule pentru fiecare frunză (fig. 28-38), rozetele nu mai sunt formate din 6 globule ci uneori din 9 globule) etc.

Figura lui Dionisos extrastilizată, pare o "poliglobulie simfonică" întreruptă doar de o linie dreaptă sau curbă care numai în suită stilistică mai sugerează o figură umană (fig. 44).

Putem pe aceste variante monetare tardive de imitații de tip Dionisos/Heracles să facem remarcă că acestea se reapropie stilistic "mutatis-mutandis" din nou de vechea monedă dacică unional tribală de tip Vârteju-București sau Aiud-Cugir sau Hunedoara sau Toc-Chereluș.

Este vorba de degradarea stilistică logică de la figurativ la neofigurativ pe descompunerea geometrizantă a figurii umane.

Imitațiile traco-geto-dacice de tip Artemis-Bendis și Dionisos/Heracles nu sunt întâmplătoare. Vechi zeități de origine tracică, ele sunt din nou reactualizate prin *transimbolizare* în gravură monetară ca și pe alte obiecte de artă: aplice (fig. 5), medalion ceramic (fig. 6), vase, statuete (fig. 10), etc.

Avem mărturii istorice în această privință: medalionul ceramic cu figura Artemizei-Bendis s-a găsit într-unul din sanctuarele Sarmisegetuzei; iar în ceea ce privește cultul lui Dionisos în Dacia în afara marmurei dăltuite, o sursă istorică antică (Strabo) ne amintește că Burebista sfătuit de preotul său Deceneu hotărăște împușinarea viței de vie, pentru a putea înfăptui mai târziu formidabila armată de 200.000 de luptători disciplinați

cu care va realiza Dacia Mare. Horele noastre populare derivă evident din vechile "Dionisii" (fig. 8). Imitațiile monetare de tip Artemis-Bendis și Dionisos/Heracles demonstrează cu prisosință importanța cultului acestor trei zeități seculare (Bendis, Dionisos, Heracles-eroul) în spațiul tracic în această perioadă de timp (sec. I î.e.n.).

LEGENDA FIGURILOR: *Istoricul monedei thasiene* (Lumea lui Dionisos)

- Fig. 1. Tetradrachmă "Macedonia secunda". Avers: Bustul Artemizei Tauropolos înscris în câmpul unui scut macedonean.
- Fig. 2. Tetradrachmă "Macedonia secunda". Salonic. Revers: Măciuca lui Heracles și legenda Makedon Deuteras, înconjurat de o cunună de frunze de stejar.
- Fig. 3. Imitație traco-getică a tetradrachmei "Macedonia Prima". Avers cu Artemisa-Bendis (figură frumos stilizată). Revers cu măciuca lui Heracles.
- Fig. 4. Imitație geto-dacică a tetradrachmei "Macedonia Prima". Revers cu măciuca lui Heracles.
- Fig. 5. Aplică de bronz. Zeița Bendis. Artă dacică sec I e.n.
- Fig. 6. Medalion de lut ars cu bustul zeiței Diana-Bendis, Sarmizegetusa, sec. I e.n.
- Fig. 7. Monedă dacică de tip roman. Imitație de denar republican roman dințat. Pe avers Diana-Bendis, sec. I î.e.n. - I e.n.
- Fig. 8. Dans dionisiac (detaliu pe un crater) 410 î.e.n.
- Fig. 9. Thasos. capul lui Dionisos/Heracles 370 î.e.n. Tetradrachmă 15,39 g., diam. 22 mm.
- Fig. 10. Thasos. Bustul în marmură al lui Dionisos, sec. III î.e.n. Posibil modelul pentru noile monede cu capul lui Dionisos imberb (androgen). Vezi fig. 11, 12 și 13.
- Fig. 11. Thasos. Hemidrachmă de aur. 400 î.e.n. Dionisos/Heracles.
- Fig. 12. Thasos. Tetradrachmă de "tip nou" din primele serii sec. II î.e.n. (170). Dionisos imberb. Heracles nud cu măciucă și blană de leu.
- Fig. 13. Maronea. Tetradrachmă tip Dionisos imberb/Dionisos nud, asemănătoare cu tetradrachma thasiană de "tip nou".
- Fig. 14. Tetradrachmă Thasos "stil nou", 88-80 î.e.n. Avers: capul lui Dionisos imberb cu coroană de iederă și roze.
- Fig. 15. Reversul aceleiași monede. Heracles nud cu măciucă și blană de leu.
- Fig. 16. Thasos. Avers: copie după tetradrachma de tip Dionisos/Heracles cu sigla M asemănătoare cu originalul.
- Fig. 17. Revers: legenda cu litere mari îngroșate; lipsește cuvântul (TASION).
- Fig. 18. Imitație getică "fourré" de tip Dionisos/Heracles. Avers.
- Fig. 19. Aceeași. Revers. Sigla M.
- Fig. 20. Avers: primele imitații getice după tetradrachma thasiană de tip Dionisos/Heracles. Capul mărit și masculinizat al lui Dionisos.
- Fig. 21. Revers: Sigla HP și legenda cu litere neregulate terminate cu globule. Heracles nud cu început de stilizare.
- Fig. 22. Imitație traco-getică de tip Dionisos/Heracles. Avers "Hexadrachmă" 3,5 cm. Capul lui Dionisos stilizat.
- Fig. 23. Aceeași. Revers cu sigla M și legenda "TRACON" în loc de "TASION" (după Berliner Münz Katalog, 1888, Nr. 98, Fig. 25, Taf. III).
- Fig. 24. Imitație traco-getică de tip Dionisos/Heracles. Avers.
- Fig. 25. Aceeași. Revers fără siglă. Legendă cu litere modificate KOTIOS HARAKTER, lipsește legenda TASION înlocuită de un șir de globule.
- Fig. 26. Imitație stilizată geto-dacică de tip Dionisos/Heracles. Avers.

- Fig. 27. Aceeași. Revers fără sigla M. Heracles ultrastilizat. Capul globulat cu raze. Legenda cu resturi de litere; în loc de HERACLEOUS = ILIONN.
- Fig. 28. Imitație geto-dacică de tip Dionisos/Heracles. Avers. Frunzele de iederă transformate în globule. Colier de globule sub bărbie.
- Fig. 29. Aceeași. Revers cu legenda în globule. Heracles stilizat cu gâtul în inele suprapuse. Măinile cu degete-ghiare coboară până la linia de sol.
- Fig. 30. Imitație dacică de tip Dionisos/Heracles descrisă cu peste 100 de ani în urmă de Cezar Boliac. Este caracteristică figura lui Dionisos cu prognatism evident.
- Fig. 31. Aceeași. Revers cu litere transformate în liniuțe transversale globulate, intercalate cu altele verticale de același tip. Coroană cu globule deasupra capului lui Heracles.
- Fig. 32. Imitație geto-dacică de tip Dionisos/Heracles. Avers. Dionisos prognatic.
- Fig. 33. Aceeași. Revers cu siglă M sau H stilizată. Silueta lui Heracles schematizată.
- Fig. 34. Imitație tracică extrastilizată de tip Dionisos/Heracles. Avers.
- Fig. 35. Aceeași. Revers cu sigla M și legenda cu literele transformate în globule decorative. Heracles nud mult stilizat.
- Fig. 36. (După K. Castelin și R. Forrer). Imitație geto-dacică de tip Dionisos/Heracles. Avers.
- Fig. 37. Aceeași. Revers cu Heracles stilizat mult cu partea superioară a corpului supradiimensionată din trei globule mari. Legenda în două șiruri de globule; sigla M sau H din patru globule.
- Fig. 38. (După K. Castelin și R. Forrer). Imitație tracică ultrastilizată de tip Dionisos/Heracles. Avers.
- Fig. 39. Aceeași. Revers cu Heracles cu trunchiul stilizat în cercuri suprapuse.
- Fig. 40. Imitație geto-dacică de tip Dionisos/Heracles. Avers cu figura lui Dionisos întoarsă la stânga și poate chiar din față și dublu profil cu trăsături stilistice asemănătoare parțial cu moneda precedentă.
- Fig. 41. Aceeași, Revers. Heracles mult schematizat. Legenda în globule.
- Fig. 42. (După K. Castelin). Imitație geto-dacică de tip Dionisos/Heracles. Avers cu invazie de globule în coafura lui Dionisos.
- Fig. 43. Aceeași. Revers cu Heracles ultraschematizat în globule suprapuse în jurul a patru mai mari centrale (trunchiul). Capul înconjurat cu raze.
- Fig. 44. (După K. Castelin). Imitație dacică de tip Dionisos/Heracles. Avers cu capul lui Dionisos în "poliglobulie - cu globule mari".
- Fig. 45. Aceeași. Revers asemenea în "poliglobulie cu globule mari". Heracles schematizat cu capul înconjurat cu raze.

BIBLIOGRAFIE

1. *G. Le Rider*, Guide de Thasos. Les Monnaies thasiennes. Limoges, 1968.
2. *Const. Moisil*, Tetradrachmele orașului Thasos și ale regiunii Macedonia Primă. Cronică Numismatică și Arheologică, Buc., 1943, No. 127-128.
3. *Robert Forrer*, Keltische Numismatik der Rhein- und Donäuländer. Ergänzende Neuausgabe Band I und II, Redaktion Karel Castelin, Graz, 1968.
4. *Karel Castelin*, Keltische Münzen Katalog der Sammlung im Schweizerischen Landesmuseum Zürich, Band I, p. 133-135 și 212-217.
5. *Eugen Chirilă și Ioan Pop*, Tezaurul monetar de la Sânpetru, Apulum 1968, p. 145-168.
6. *Eugen Chirilă și Gabriel Mihăescu*, Tezaurul monetar de la Căprioru, Contribuții la studiul cronologiei și circulației tetradrachmelor Macedonia Prima și ale insulei Thasos, 1969, Muzeul Jud. Dâmbovița.
7. *Ioana Bogdan Cătănicu*, Tezaurul monetar de la Poiana, (Jud. Teleorman. Unele aspecte ale circulației tetradrachmelor Macedonia Prima și ale orașului Thasos în lumea traco-dacică. Studii și cercetări de numismatică, vol. VI, 1975, p. 177-188.
8. *Constanța Știrbu și Carmen Petculescu*, Un tezaur de monede thasienice descoperit la Belciugatele. Studii și cercetări de numismatică, vol. VI, 1975, p. 189-193.
9. *Maria Cojocărescu*, Tezaurul de monede grecești descoperite pe teritoriul Municipiului București. Studii și cercetări numismatice, vol VI, 1975, p. 195-200.

NOI, TRACII

Istoria e slova vetrei sfinte -
Ofrandă scrisă vremii înapoi.
Suntem trecutu-ntreg ce arde-n noi:
Izbânzi și lacrimi, lupte și eroi -
Ființa noastră toată-i oseminte.

Contemporani cu noi sunt pururi moșii,
Obârșizați din Daci și din Romani.
Ne-am veșnicit aici din veșnici ani
Sub scutul trac ce ne-a păzit strămoșii.
Tracii vestiți vorbesc cu noi în glie,
Arând alături brazda lor vitală.
Ne stau de veghe-n munți și în câmpie
Tracii străbuni în Țara lor natală.
Iubirea noastră sfântă de moșie
Ne-a fost și pâine și filosofie.

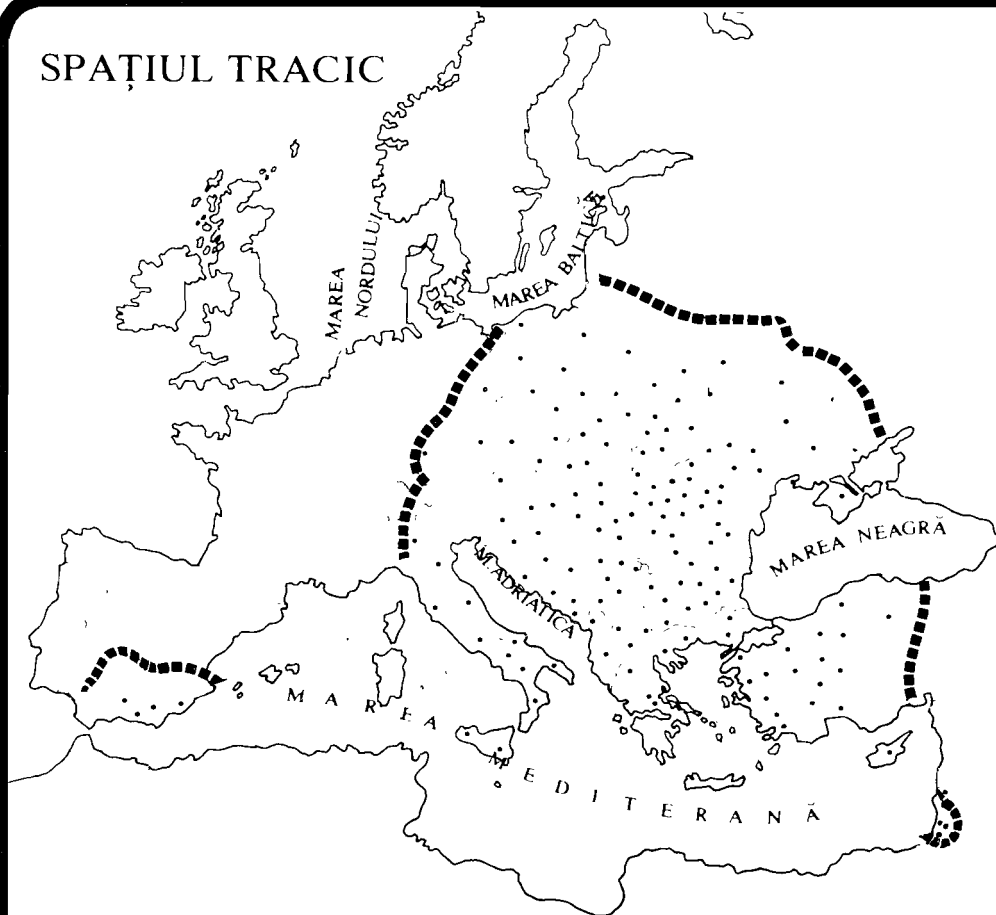
Durați prin timp nu ne-a răpus durerea -
Românii sunt căliți la focuri tari:
Avem în sânge tracice săgeți,
Gloria Romei, dreptul de la Geți -
Aici vom fi eterni c-aici ni-i vrea
Noi, Tracii bravi, aici stăpâni și mari.

Constantin Popescu-Cadem

ERATĂ

În numărul 73, din noiembrie 1980, la pagina 5 fotografia publicată îl reprezintă pe Vasile Voiculescu.

SPAȚIUL TRACIC

Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume,
după cel al Indienilor (Herodot)

<i>Vasile Bologa: Decebalus preacinstitul</i>	1
<i>Vasile Vetișanu: Tezaurul dacic de pe Măgura Șimleului</i>	4
<i>Gabriel Iliescu: Imitații monetare de tip Artemis-Bendis și Dionisos Heracles</i>	6
<i>Constantin Popescu-Cadem: Noi, Tracii</i>	16

NOI TRACII

Redactia: Via Largă 11, Milano

Direttore responsabile: Sabino d'Acunto
Direz. Foro Traiano 1/A Roma - Reg. Trib. Roma n. 17282 del 31.5.78
Rivista mensile - Spedizione in abbonamento postale gruppo terzo (70%)